

نبوت و رسالت در قرآن

عبدالامیر سخراوی^۱، فرج بهزاد وکیل آباد^۲^۱دانشجوی مقطع دکتری علوم قرآن و حدیث^۲استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۸

Prophecy and The mission in the Qur'an

Abdul Amir Ekravi¹, Faraj Behzad Vakilabad²¹PhD student of Quran and Hadith Science²Assistant Professor of Islamic Azad University of Ardabil Branch

Received: (24/09/2021) Accepted: (29/10/2021)

Abstract:

In the Qur'an, the two words of the Prophet and the Prophet, which seem to have the same meaning, have many and varied uses. In Surah Al -Mubarak Maryam, the position of Prophet Moses (PBUH) is fully specified, and the word of the Prophet (pbuh) precedes the prophet. And in this book, remind Moses because he was the Prophet (pbuh) and the Prophet's messenger. "And it seems that the word sincerity is more than both the words of the messenger and the prophet, because the Lord of the universe, the creator of the words, has preceded the word Mubarak over the two words in question. These two words have specific concepts in their use, such as when each is used alone, it is a divine position and when they are used in a sentence both have a concept of divine position and political status in the political and social status in a sentence. There will be between the creation that no creature can achieve.

Keywords:

Prophecy, mission, Quran, concepts.

چکیده

در قرآن دو واژه رسول و نبی که به ظاهر دارای یک معنی هستند دارای کاربردهای فراوان و متنوعی می‌باشند در سوره مبارکه مریم در خصوص حضرت موسی علیه السلام مقام رتبی هر دو کاملاً مشخص شده است و کلمه رسول را مقدم بر نبی ذکر کرده و فرموده: "و در این کتاب از موسی یاد کن زیرا که او پاکدل (و با اخلاص) و فرستاده‌ای پیامبر بود." و بنظر می‌رسد کلمه اخلاص از هر دو کلمه رسول و نبی با شرافت تر می‌باشد زیرا پروردگار عالم که خالق کننده کلمات است، واژه مبارکه مخلص را بر دو واژگان مورد بحث مقدم تر نموده است. این دو کلمه در کاربرد خود دارای مفاهیم خاصی هستند مثلاً وقتی که هر کدام به تنهایی استعمال شده باشد گویایی یک مقام و منصب الهی است و هنگامی که در جمله‌ای هر دو باهم بکار رفته باشند دارای مفهومی اضافه بر مقام و منصب الهی جایگاه سیاسی و اجتماعی در بین خلق خواهند بود که هیچ مخلوقی قادر به دست یابی به آن نمی‌باشد.

واژه های کلیدی:

نبوت، رسالت، قرآن کریم، مفاهیم

مقدمه

نبی و رسول جهت رسیدن به مقام و منصب و جایگاه سیاسی و اجتماعی در بین خلق بایستی مشقات روحی و جسمی را پذیرا گردد زیرا بخوبی می‌داند؛ ارزش این جایگاه با هیچ ثمنی قابل معاوضه نمی‌باشد. در جایگاه نبی و رسول، حمایت رب الارباب بصورت خاص و عاری از هرگونه پیش داوری است بلکه داور دو گیتی خدای تبارک و تعالی جهت هدایت مخلوق ضعیف خود به نور الهی، پیامبران را گسیل داشته تا تعلقات مخلوق را معطوف خدا کند و آیه شریفه ما خلقت الجن والانس الا ليعبدون را در جوامع بشری و در کون تحقق عینی بخشد. در جایگاه انبیاء و رسل، کسانی حق دخول دارند که از درجه بشریت صعود کرده و خود را به صفات کبریایی مزین کرده باشند لذا اثبات نبی و رسول دارای معانی منفک از یکدیگر و یا توأم با هم و دارای یک معنی می‌باشند یا خیر؟ نیازمند تحقیق و مطالعه کتب قدیم و جدید دانشمندان اعصار مختلف و ادوار متنوع است.

بررسی معنی لغوی اصلاحات

در زبان فارسی که نزدیک‌ترین زبان به لسان عربی است معنی لغوی کلمه مبارکه نبی که جمع آن نبیون و انبیاء است را هم‌مدریف کلمه «پیامبر» و کلمه مبارکه رسول که جمع آن رسل می‌باشد را به «فرستاده» ترجمه کرده‌اند.

از نظر لغت نامه دهخدا کلمه مبارکه نبی به معنی «پیغامبر از جانب خدای تعالی. (منتهی الارب). ج، انبیاء، نباء، انباء، نبیون. || از جائی به جائی بیرون آینده. (منتهی الارب). بیرون شونده از مکانی به مکانی، فعل است بمعنی فاعل و گویند «بیرون شده» است، پس فعل باشد بمعنی مفعول. (از اقرب الموارد). و قول الاعرابی یا نبی ُ الله [بالهمزه]، ای: الخارج من مكة الى المدينة، انکره علیه فقال لاتنیزباسمی فانما انا نبی لله. (منتهی الارب). || جای بلند کج. (منتهی الارب). مکان مرتفع محدودب. (اقرب الموارد). جای بلند کج و معوج. (ناظم الاطباء). || راه آشکار. راه روشن. (اقرب الموارد).»

شایان ذکر است رسول خدا ترکیبی عربی-فارسی است از «رسول» عربی و «خدا» فارسی؛ و در ترجمه عبارت عربی «رسول الله» (فرستاده خدا) آمده‌است. این ترکیب عربی-فارسی احتمالاً پس از حمله اعراب به ایران ایجاد و در زبان فارسی مصطلح گردیده است. نزد مسلمانان فارسی زبان، «رسول خدا» به‌طور خاص به محمد پسر عبدالله اطلاق می‌شود زیرا در اعتقاد مسلمانان و بر اساس قرآن، محمد فرستاده و پیامبر خداوند است معنای اصلی رسول نوری است که از طرف خدا جهت آگاهی دادن به مردم آمده‌است. این امر میسر نمی‌گردد، مگر با خواسته معبود، که این شرط عامل اصلی رسیدن تمام خواسته‌های بشری است بنابراین در رأس تمام امور حیات و ممات خلائق تجلی خواسته معبود شرط لازم و کافی است و رساندن معنی و مفهوم نبی و رسول و جذب طالب علم جهت مطالعه این مقاله و تزریق نورانیت الهی در قلب او، مشابه تمام خواسته‌ها و نیاز مند ی ها، محتاج خواسته معبود و اراده طالب معانی توأم و یا تفکیک دو کلمه مبارکه رسول و نبی است.

مفهوم دو کلمه رسول و نبی

در قرآن کریم دو واژه «رسول» و «نبی» هر چند به صورت گسترده‌ای مورداستفاده قرار گرفته بود اما مفسران و متکلمان مسلمان کمتر بر معنای دقیق این دو کلمه متفق القول هستند و اغلب این دو واژه را منفک از یکدیگر می‌دانند و برای هریک از این کلمات معنا و تقاریر خاصی را مرقوم کرده‌اند لذا می‌توان آنها را به دو دسته جهت تبیین موضع تقسیم بندی کرد.

الف: گروهی که معنی این دو کلمه را مساوی یکدیگر می‌دانند. معنای نبی را به یکی از این سه دسته دانسته‌اند و آنها عبارتند از:

۱. عدم داشتن رسالت ابلاغ وحی، به مردم
۲. خیردادن از جانب خداوند تبارک و تعالی
۳. دارا بودن شأن و مقام بالا در بین خلق

ب: دسته‌ای که معنی این دو واژه را مغایر یکدیگر قلمداد نموده‌اند. معتقد هستند وجه متمایز کلمه رسول ازواژه نبی تابع شرایط خاصی است که عبارتند از:

۱. داشتن مأموریت ابلاغ وحی به مردم،
۲. داشتن شریعت مستقل،
۳. داشتن کتاب آسمانی،
۴. رؤیت فرشتگان وحی.

از تطبیق گروه الف و گروه ب به آسانی می‌توان دریافت کرد، کسانی که کلمه مبارکه رسول را فرد مأمور ابلاغ وحی الهی می‌دانند برای واژه مبارکه نبی چنین شرایطی را مورد پذیرش قرار نمی‌دهند نبی را عاری از وظیفه تبلیغ وحی آسمانی می‌دانند و فرشتگان برای وی قابل روئیت نیستند..

تحقیق تطبیقی ادوار سه گانه

با نگاه تطبیقی در سه دوره زمانی دانشمندان اسلامی، متقدمان، متأخران و معاصران، این دو کلمه مبارکه را مورد بررسی قرار داده‌ایم و اطلاعات بدست آمده از این پژوهش به ما ضمن آموزش الفاظ کلمات، آدرس چگونگی استعمال آن‌ها را به ما نشان می‌دهد بنحوی که تقریرات مختلف ناشی از تساوی یا عدم آن همواره و در تمامی ادوار در ذهن اندیشمندان اسلامی وجود داشته است و در برخی موارد دچار شکاف عمیق گردیده، هرچند متأخران بیشتر به اعم بودن مفهوم نبوت نسبت به رسالت تمایل داشته‌اند.

بنظر می‌رسد که رسول و نبی در معنای اصطلاحی مورد استفاده در قرآن کریم و متون اسلامی به یک معنا هستند. و در کاربرد آنها و جایگاه سیاسی و اجتماعی فقط خدای تبارک و تعالی که خلق کننده حروف و کلمات است و خودش آن‌ها را به این سمت گماشته است آگاه می‌باشد و به تبع از آن، حضرت محمد مصطفی (ص) بیشتر از سایر مسلمانان متمایز بودن این دو واژه را درک کرده است؛ زیرا در پاسخ آن اعرابی که خطاب به ایشان فرمود: "نبی ء" و آن را به صورت نبر تلفظ نمود، شخص حضرت محمد مصطفی به او گفت چرا با نبر تلفظ کردید ما در قریش نبی را با نبر تلفظ نمی‌کنیم؛ زیرا که با فشار به حرف آخر صدای همزه خارج می‌شود و امکان تغییر معنی در آن وجود داشته باشد بنا براین حضرت رسول (ص) ضمن اعتراض پیام عظیم و بزرگی را به جویندگان معنی نبی داده است.

دیدگاه قرآن و دوره متقدمان

۱. دیدگاه قرآن

جهت تنویر اذهان به کتاب آسمانی قرآن که در چند آیه از آن نبی و رسول در کنار هم استعمال شده است مراجعه می‌کنیم مشاهده خواهیم کرد که، برخی از مفسرین از جمله، طبرسی صاحب مجمع البیان از دانشمندان متأخر در ذیل آیاتی که هر دو مورد استعمال قرار گرفته‌اند در خصوص معنای متفاوت نبی و رسول بحث نموده است.

۲. آیات قرآن

با نگرشی دقیق و تدبیر آمیز در آیات قرآن بخوبی قابل مشاهده است که حداقل تعداد دوازده نفر از پیامبران مذکور در قرآن دارای مقام رسول هستند که به ترتیب موالید آن‌ها عبارتند از: نوح هود، صالح، ابراهیم، لوط، اسماعیل، شعیب، موسی، الیاس، یونس، عیسی، محمد را به عنوان رسول خطاب کرده در حالی که بر بیش از این تعداد وحی نازل شده است بطوری که در قرآن تعداد پیام آوران و انبیاء را بیست و شش نفر می‌توان یافت و در همین راستا قرآن پنج تن از پیامبران مذکور را به نامهای نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد با عنوان رسولانی یاد می‌کند که رسالت آن‌ها اصل شریعت الهی را تشکیل داده و کتاب آن‌ها دستور العمل شریعت را دانسته است و آن‌ها را پیامبران اولوالعزم معرفی کرده است اگر با نگرش دقیق به اعداد و ارقام توجه کنیم بخوبی متوجه عمل کرد خدای متعال خواهیم یعنی از زمان حضرت نوع تا حضرت ختمی مرتبت تعداد پیامبران خاص دوازده نفر بوده و همچنین بنا بر گفته قرآن تعداد نقبای بنی اسرائیل دوازده نفر هستند و بنا به اعتقادات شیعه جانشینان حضرت خاتم الرسل دوازده نفر می‌باشند. بنا براین در این عدد دوازده حکمتی است که بر اهل خرد پوشیده نخواهد ماند.

برای تبیین اهداف قرآن از آیاتی که دارای هر دو کلمه مبارکه نبی و رسول می‌باشند فقط سه نمونه بصورت انتخابی ذکر می‌نماییم.

الف. در خصوص حضرت محمد (ص)

آیه اول می‌فرماید: "ما أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ" این آیه شریفه بخوبی بین نبی و رسول تبعیض قرار داده است زیرا اگر هر دو یک معنی داشتند خدای تبارک و تعالی هرگز این تعبیر را نمی‌نمود چون خدای تبارک و تعالی در گفتار خود لا لغرضاً صحبت نمی‌کند بلکه در تمام کلمات و استعمال آن‌ها غرض و مقصودی دارد و بخوبی مشاهده می‌شود که خدای تبارک و تعالی در این آیه، کلمه مبارک رسول را مقدم بر کلمه مبارک نبی نموده است تا جایگاه رسول را به مردم نشان دهد و به صورت الا لغرضاً کلمات را کنار هم می‌گذارد و به انسان‌ها بفهماند که جایگاه رسول رفیع‌تر از جایگاه نبی در نزد آن ذات اقدس است تا انسان‌ها به تبعیت از این شناخت، احترام خاصی برای فرستادگان رب الارباب قائل شوند در حالی که در سوره مبارکه بقره می‌فرماید: "پیامبر خود به آنچه از جانب پروردگارش به او نازل شده ایمان دارد و همه مؤمنان به خدا و فرشتگانش و کتاب‌هایش و پیامبرانش ایمان دارند. میان هیچ یک از پیامبرانش فرقی نمی‌نهییم. گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم،...". زیرا رسول همان فرستاده خدا و مأموریت هدایت خلق را از تاریکی جهل به نورانیت عقل و سوق به سوی دستورات معبود را دارد. و در آیه مشخص کرده که رسول دارای مقامی بسیار بزرگ است که بر اساس شهادت رسول تمام مؤمنین شهادت داده‌اند. علامه طباطبایی در خصوص این آیه در سوره مبارکه بقره " فرموده است: "هر سوره قرآن غرض و

هدفی ویژه به خود دارد" این دو آیه را چکیده‌ای از سوره بقره می‌داند از آنچه که سوره در مقام تبیین آن بوده است با این توضیح که غرض این سوره بیان این مطلب است که حق عبادت خدای تعالی این است که عبد، به تمامی آنچه او به زبان پیامبرانش بر بندگانش نازل کرده ایمان آورد، بدون اینکه میان پیامبران او فرقی بگذارند و این همان چیزی است که آیه اولی تا کلمه "من رسله" ایفا نموده، است. و از همه بالاتر در روایتی از ابن عباس آمده است: "که رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که جبرئیل در حضورش بود، صدایی را از بالای سر خود شنید. جبرئیل با نگاه به آسمان گفت: هم اکنون دری از آسمان باز شد که تاکنون گشوده نشده بود؛ سپس فرشته‌ای فرود آمد و پیامبر صلی الله علیه و آله را به دو نور، یکی فاتحه‌الکتاب و دیگری آیات پایانی سوره بقره بشارت داد که به هیچ پیامبر دیگری داده نشده بود."

ب: در خصوص حضرت اسماعیل صادق الوعد

آیه دوم می‌فرماید: "وَذَكَرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا" در این آیه شریفه خدای متعال اول صفت زیبای صادق الوعد حضرت اسماعیل را تبیین کرده و سپس وظایف او را بصورت رسول و نبی نشان می‌دهد تا اهل خرد بدانند که این جایگاه سیاسی و اجتماعی نیازمند صداقت می‌باشد زیرا انسان در هر مقام و منصبی که باشد اعمال او برای دیگران الگو قرار می‌گیرد همانطوری که در خصوص پیامبر رحمت فرموده است: "لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا"

ج: در خصوص حضرت موسی (ع)

آیه سوم می‌فرماید: "وَذَكَرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا" خداوند تبارک و تعالی در این آیه نیز ابتداء، صفت زیبای مخلص بودن حضرت موسی را ذکر می‌کند سپس وظایف محوله را تبیین می‌نماید تا مردم از جایگاه سیاسی و اجتماعی حضرت موسی مطلع شوند.

از بررسی این سه آیه شریفه نتیجه می‌گیریم که حضرت باری تعالی همواره در گفتار خویش غرض و مقصودی دارد و در تمام کتاب آسمانی قرآن به صورت تفننی و لا لغرض صحبت نکرده است بلکه در تمام آیات قرآن به صورت یک پارچه صحبت کرده تا اغراض خویش را برای خردمندان نمایان کند تا انسان جهت هدایت به نور تسریع نماید.

دیدگاه‌های کتب آسمانی واحادیث و مفسران

۱. دیدگاه کتب آسمانی

در عهد عتیق عمدتاً تنها از کلمه نبی استفاده شده است و کلمه رسول برای اشاره به فرشتگان به کار رفته است، اما در کتاب پایانی عهد عتیق کتاب ملاکی بشارت به رسولی داده شده است که مفسرین عهد جدید عمدتاً آن را به یحیی که بشارت دهنده عیسی بود، تعبیر کرده‌اند. در عهد جدید اما به وفور از لفظ رسول و نبی و بعضاً در کنار هم استفاده شده است. یحیی، عیسی و حواریون عیسی در جاهای مختلف رسول خوانده شده‌اند.

بر اساس نظر اوری روبین در عهد جدید رسول مقامی بالاتر از نبی دارد. تا جایی که حضرت عیسی مسیح (ع) در مورد حضرت یحیی بن زکریا علیهم السلام چنین گفته است:

"پس شما برای دیدن چه چیز از شهر بیرون رفتید؟ برای دیدن یک نبی؟ آری، به شما می‌گویم که او از یک نبی هم بالاتر است. او کسی است که کتاب مقدس در باره وی می‌فرماید: «این است رسول من که او را پیش روی تو می‌فرستم و او راه را برای آمدن تو آماده خواهد ساخت.»"

۲. از دیدگاه احادیث

در خصوص تفاوت نبی و رسول بر اساس احادیث موارد ذیل را به آگاهی می‌رسانم.

در حدیثی در مورد فرق نبی و رسول از امامان شیعه چنین آمده است:

"زراره گوید از امام باقر علیه السلام درباره قولی خدای عزوجل که فرماید (و او رسول بود و نبی) سؤال کردم: رسول چیست و نبی چیست؟ فرمود: نبی کسی است که در خواب می‌بیند و صدا را می‌شنود و فرشته را نمی‌بیند و رسول کسی است که صدا را می‌شنود و در خواب می‌بیند و فرشته را هم مشاهده می‌کند، عرض کردم: امام در چه پایه است؟ فرمود صدا را می‌شنود ولی نه در خواب بیند و نه فرشته را مشاهده کند سپس آیه (۵۲ سوره ۲۲) را قرائت فرمود (پیش از تو هیچ رسول و نبی و محدثی نفرستادیم) مگر اینکه وقتی قرائت کرد شیطان در قرائتش القا کرد. [کلمه محدث در قرآن نیست و از تفسیر امام است. "

۳. دیدگاه مفسران

اهل تفسیر نیز معتقدند که بین نبی و رسول اختلاف است و برای نمونه طبرسی از علماء بزرگ اسلام فرموده است: "از اینکه خدای

تبارک و تعالی در آیات قرآن کلمات رسول و نبی را با هم آورده، بخاطر این است که میان آن‌ها فرقی است: رسول کسی است که فرستاده خداست و اگر به‌طور اطلاق گفته شود، مقصود پیامبر اسلام است. نبی کسی است که به سبب رسالت، دارای رفعت و درجه عظیم است. “

برخی فرق آن دو را اینطور ذکر کرده‌اند که: رسول کسی است که ملائکه بر او وحی نازل می‌کند و نبی کسی است که در خواب بر او وحی می‌شود. بنا بر این هر رسولی، نبی است ولی هر نبیی رسول نیست.

برخی گفته‌اند: رسول کسی است که بسوی امتی مبعوث شده و نبی کسی است که مبعوث بسوی امتی نیست. به نظر برخی از دانشمندان معاصر مانند استاد مصباح: «نبی به هر فرستاده و پیکی گفته می‌شود ولی رسول بر پیک مخصوص اطلاق می‌شود.» بنظر می‌رسد نظر استاد مصباح در خصوص شخصی است که حامل نباء خاصی برای شخصیت خاص دیگری است؛ چون حامل نباء است، نبی گفته شده است

استاد مصباح این تفاوت را از نگرش به موارد متفاوت استعمال نبی و رسول در قرآن و حدیثی که دارد ۳۱۳ نفر از انبیاء الهی فقط دارای رسالت خاصی بوده‌اند، استفاده می‌نمایند. نبی و رسول ارائه راه و طریق می‌کنند ولی امام با سبطه‌ای که بر ملکوت انسان‌ها دارد دست آنها را گرفته و با خود همراه می‌کند. امام به معنای رهبر و پیشوا است و به‌طور خاص مقامی است که خداوند به برخی از بندگان صالح خود (همانند حضرت ابراهیم «ع» پس از آزمایش‌ها و امتحان‌های مختلف الهی عطا نموده است. امامت، مقام رهبری همه جانبه مادی، معنوی، جسمی، روحانی، ظاهری و باطنی است.

برخی گفته‌اند: رسول کسی است که بوضع شریعت و احکام پرداخته و نبی کسی است که نگهبان شریعت دیگری است. زیرا خداوند گاهی پیامبر را نبی می‌خواند و گاهی رسول. هم «یا أَيُّهَا النَّبِيُّ...» می‌گوید و هم «یا أَيُّهَا الرَّسُولُ...» بنا بر این رسول و نبی یکی است. جز اینکه رسول هم شامل ملائکه می‌شود و هم شامل بشر و نبی مخصوص بشر است. بهمین جهت است که در اینجا و در آیه «وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا» میان آن‌ها جمع کرده‌است.”

ابن عربی در ذیل آیه اول در تفسیر خود چنین اظهار نظر کرده‌است که عین متن به زبان عربی مرقوم می‌گردد. “الفرق بین النبى و الرسول، أن النبى هو الواصل بالفناء فى مقام الولاية، الراجع بالوجود الموهوب إلى مقام الاستقامة متحققاً بالحق، عارفاً به، متنبئاً عنه و عن ذاته و صفاته و أفعاله و أحكامه بأمره، مبعوثاً للدعوة إليه على شريعة المرسل الذى تقدمه غير مشرع لشريعة و لا واضع لحكم و ملّة، مظهرها للمعجزات، منذراً أو مبشراً للناس كأنبياء بنى إسرائيل إذ كلهم كانوا داعين إلى دين موسى عليه السلام غير واضعين لملة و شريعة، و من كان ذا كتاب كداود عليه السلام كان كتابه حاوياً للمعارف و الحقائق و المواعظ و النصائح دون الأحكام و الشرائع. و لهذا قال عليه السلام: «علماء امتى كأنبياء بنى إسرائيل»، و هم الأولياء العارفون، المتمكنون. و الرسول هو الذى يكون له مع ذلك كله وضع شريعة و تقنين، فالنبى متوسط بين الولى و الرسول.”

نتیجه گیری

معمولاً برای معادل عربی رسول در زبان فارسی لفظ پیغمبر، پیامبر و پیمبر به کار می‌بریم ولی لفظی که مترادف بانبی باشد، دریافت نکردیم و بنظر می‌رسد معادل کلمه نبی در فارسی نداریم و به ناچار لفظ مبارک پیامبر را برای هردو واژه استعمال می‌کنیم و به کار می‌بریم و حال آنکه کتاب مقدس مسلمانان قرآن دو تعبیر را به کار برده است. این گونه استعمال موجب شده میان اندیشمندان مسلمان بحث و تبادل نظر گردد که آیا رسول و نبی باهم تفاوت دارند یا خیر و اگر تفاوت ندارند پس علت استعمال دو لفظ نبی و رسول در قرآن خصوصاً در احادیث چیست؟

بنا بر فصول فوق نتایج ذیل ثابت گردید:

اولاً اینکه این دو کلمه از نظر مفهوم تفاوتی آن چنانی با هم ندارند زیرا واژه نبی یا به معنای «فرد دارای خبر مهم» است و یا به معنای فرد دارای مقام و منصب است، و واژه رسول به معنای فرد دارای پیام خاص از مبداء بزرگی برای شخص یا اشخاص ذی قیمتی که منتظر دریافت آن پیام هستند و یا در مخاطره وصول به آن پیام تلاش می‌نمایند و یا اصلاً در فکر دریافت پیام نبودند ولی یک مقام بزرگ از آنان تفقد کرده و بدین ترتیب قصد ارتباط با آنان داشته است... یا به عبارت دیگر به معنای واسطه در انجام کار پس بزرگ و حساس، بنابراین از جهت مفهوم هیچ کدام از دو کلمه نبی و رسول اعم یا اخص از دیگری نیستند.

ثانیاً از اختلاف موارد استعمال لفظ نبی و رسول در قرآن خصوصاً با توجه به روایات شریفه راجع به انبیا و رسل می‌توان فهمید که نبی از نظر مصداق اعم از رسول است یعنی همه فرستادگان خدا نبی بوده‌اند ولی رسول نبوده‌اند، همین اختلاف در کاربرد دو کلمه مبارکه مورد بحث، سبب شده است که دانشمندان اسلامی به ویژه متخصصان علوم قرآنی کلمه مبارکه نبی را غیر از واژه مبارکه رسول از نظر

اصطلاح تلقی کنند و این‌ها را متمایز قلمداد نمایند.

ثالثاً در میان دانشمندان در بیان وجه تمایز میان دو اصطلاح نبی و رسول تفاوت‌هایی دیده شده است که در فصول فوق بطور مختصر و به اندازه تأمین دلیل به آنها اشاره گردید که اهم مطالب عبارتند از:

الف - رسول کسی است که مبعوث به شرع جدیدی شده باشد و نبی اعم از او کسی است که شرع سابق را تبلیغ کند.

ب - رسول کسی است که دارای کتاب باشد و نبی آن کسی است که کتاب نداشته باشد.

ج - رسول کسی است که دارای کتاب باشد ولی فی الجمله نسخ شده باشد و نبی کسی است که چنین نباشد.

د - رسول کسی است که به او وحی می‌شود و مأمور به ابلاغ هم باشد ولیکن نبی کسی است که از طرف خدا به او وحی شده خواه مأمور رساندن محتوای وحی به مردم باشد یا نباشد

رابعاً به نظر دانشمند معاصر علامه طباطبایی نبی آن کسی است که خواب می‌بیند و در خواب به او وحی می‌شود و لی رسول آن شخصی است که ملک وحی بر او نازل می‌شود و او ملک را می‌بیند و با او سخن می‌گوید و همچنین به نظر استاد مصباح نبی به هر فرستاده و پیکی گفته می‌شود ولی رسول بر پیک مخصوص اطلاق می‌گردد.

منابع و ماخذ

قرآن کریم

ابن منظور، لسان العرب، ۲۰۰۰ م، ج ۱، ص ۱۶۲.

جرجانی، التعریفات، ۱۴۱۲ ق، ص ۱۰۵.

جوهری، الصحاح، ۱۹۹۰ م، ج ۱، ص ۷۴.

خلیل بن احمد، العین، ۱۴۱۰ ق، ج ۸، ص ۳۸۲.

ربانی گلیپایگانی، درآمدی به شیعه‌شناسی، ۱۳۸۵ ش، ص ۱۹۵.

ربانی گلیپایگانی، عقاید استدلالی، ۱۳۹۲ ش، ج ۲، ص ۲۹.

ربانی گلیپایگانی، عقاید استدلالی، ۱۳۹۲ ش، ج ۲، ص ۳۴.

طریحی، مجمع البحرین، ۱۳۸۷ ش، ج ۱، ص ۴۰۵.

عسکری، معجم الفروق اللغویة، ۱۳۸۴ ش، ص ۳۶۲.

فیومی، مصباح المنیر...، ۱۴۱۴ ق، ج ۲، ص ۵۹۱.

کلینی، اصول کافی، ۱۳۶۵ ش، ج ۱، ص ۱۷۶.

نیآوردی، اعلام النبوة، ۱۹۸۷ م، ص ۵۱.

مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن، ۱۳۶۰ ش، ج ۳، ص ۱۱۶.